

bekend, zonder een zweem van aarzeling.¹ Van alle plannen die zij voor de 'vernieuwing' van het staatsbestel gekoesterd had, vooral in de jaren '40-'44, is niet één verwezenlijkt. Het eerste naoorlogse kabinet, het kabinet-Schermerhorn, had wel andere zorgen aan het hoofd dan een Grondwetswijziging voor te bereiden – een wijziging bovendien die door alle ministers, hadden zij van de denkbeelden van de koningin weet gehad, beschouwd zou zijn als een volstrekt onwenselijke terugkeer naar de tijden van koning Willem I; de politieke partijen hebben zich in de zomer en herfst van '45 weer geconstitueerd; prins Bernhard is geen opperbevelhebber van land- en zeemacht geworden en van 't Sant heeft de functie van directeur van politie nooit uitgeoefend. Men zou dan ook kunnen zeggen dat de denkbeelden van de koningin inzake het 'vernieuwde' staatsbestel spoorloos aan de geschiedenis van de Nederlandse constitutionele monarchie voorbij zijn gegaan – maar niet spoorloos aan die van de regering te Londen! Met de regelingen, bijvoorbeeld, voor het militair gezag en voor de terugkeer van vertegenwoordigende lichamen heeft de koningin, vasthoudend aan haar conceptie, zich ten nauwste beziggehouden en die regelingen hebben binnen het kabinet en tussen de koningin en het kabinet tot talloze conflicten geleid; ook het beleid dat de koningin ten aanzien van de illegaliteit gevoerd heeft, kan niet losgemaakt worden van haar denkbeelden inzake het 'vernieuwde' staatsbestel. Vandaar dat het tot onze taak behoort, die denkbeelden in hun ontwikkeling weer te geven. Dat is mogelijk doordat de koningin van begin '41 af veel van die denkbeelden voor zichzelf noteerde; die notities bewaarde zij zorgvuldig in een map met het opschrift 'Proclamatie' – het was namelijk lange tijd haar bedoeling, ten tijde van de bevrijding een proclamatie uit te geven inhoudend dat zij besloten had, zelf de regering in handen te nemen.

★

Van deze (en enkele andere) stukken geven wij nu het volgende overzicht; terwille van de duidelijkheid voegen wij in onze citaten enkele leestekens en soms één of meer tussen rechte haken staande letters of woorden in.

Na het ontslag van Dijkhoorn (juni '41) noteerde de koningin: 'Uiterst

¹ Dr. W. Drees, minister van juni '45 tot augustus '48, minister-president van augustus '48 tot december '58, schreef ons na kennisneming van dit hoofdstuk in januari '78, 'dat koningin Wilhelmina in de gesprekken die ik met haar had, tenslotte soms van zeer vertrouwelijke aard, nooit met een woord ook maar gezinspeeld heeft op wat zij staatsrechtelijk veranderd had willen zien.'